

- Research for the Sociology of Education / Ed. by J.G. Richardson. – N.Y. : Greenwood, 1985.
3. Coleman J. Social Capital in the Creation of Human Capital // Social Capital: A Multifaceted Perspective / Ed. by P. Dasgupta, I. Serageldin. Washington: The World Bank, 2000.
  4. Сысоев С.А. Проблемы выявления структуры и функций социального капитала // Научные работы ДонНТУ. Серия: экономическая. Выпуск 31-1. – С. 176-181.
  5. Соціальний капітал суспільства в умовах трансформації економічної системи (питання теорії і методології) : автореф. дис. ... д-ра екон. наук / М.Є. Горожанкіна ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2008. – 32 с.
  6. Баюра Д.О. Соціальні параметри конкурентоспроможності в контексті розвитку механізму КСВ / Д.О. Баюра, О.А. Буян // Економічний часопис-XXI. – 2012. – № 5-6. – С. 32-35
  7. Яременко О.О. Соціальна політика: теоретико-методологічні основи дослідження процесів формування та ефективності реалізації : монографія. Статті. Виступи. Інтерв'ю. – К. : Ін-т екон. та прогнозів. НАН України; УІСД ім. Олександра Яременка, 2006. – 480 с. – С. 31-32.
  8. Зайцев Ю.К. Соціалізація економіки України та системна трансформація суспільства: методологія і практика : монографія / Ю.К. Зайцев. – К. : КНЕУ, 2002.
  9. Дискін І.Е. Хозяйственная система России: проблемы институционального генезиса // Общественные науки и современность. – 1998. – № 4.

УДК 338.439.5:637.5:339.137

Косович О.В.
здобувач

Житомирського національного агроекологічного університету

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ І УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СИРОВИННОЇ ЗОНИ М'ЯСОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

У статті проведено аналіз сучасного стану сировинної зони Хмельницької області. Наведено основні результати дослідження актуальних проблем, що виникають при забезпеченні сировиною підприємств м'ясопереробної галузі. Виявлено причини, які зумовлюють послаблення конкурентних позицій переробних підприємств.

Ключові слова: м'ясо, сировина, м'ясопереробні підприємства, тваринництво, виробництво, реалізація, ціна.

Косович О.В. СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И УСЛОВИЯ ЭФФЕКТИВНОГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СЫРЬЕВОЙ ЗОНЫ МЯСОПЕРЕРАБАТЫВАЮЩИХ ПРЕДПРИЯТИЙ ХМЕЛЬНИЧЧИНЫ

В статье проведен анализ современного состояния сырьевой зоны Хмельницкой области. Приведены основные результаты исследования актуальных проблем, возникающих при обеспечении сырьем предприятий мясоперерабатывающей отрасли. Выявлены причины, которые обуславливают ослабление конкурентных позиций перерабатывающих предприятий.

Ключевые слова: мясо, сырье, мясоперерабатывающие предприятия, животноводство, производство, реализация, цена.

Kosovych O.V. TERMS OF TRENDS AND EFFICIENT FUNCTIONING ZONES RAW MEAT PROCESSING PLANTS KHMELNYCHYNA

The article analyzes the current state of resource zone Khmelnytsky region. The basic results of current research problems in securing raw meat processing industry. The reasons that weaken the competitive position of processing enterprises.

Keywords: meat, raw, meat processing companies, animal husbandry, production, sale, price.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Аграрний сектор є одним із важливих в економіці України. Від ефективного функціонування його підприємств значною мірою залежить економічна й політична стабільність держави та матеріальний добробут громадян. Одним із важливих і найбільш проблемних складників виробничої системи АПК є м'ясопереробний підкомплекс, підприємства якого забезпечують відповідний рівень поповнення ринку м'ясопродуктами за доступною для населення ціною. Це передбачає збалансоване, злагоджене функціонування системи виробництва, переробки та реалізації продукції. Проте нині в переробному секторі поряд із проблемами матеріально-технічного забезпечення, зростанням цін на енергоресурси, посиленням конкуренції з боку імпортової продукції, загострилася проблема дефіциту якісної м'ясної сировини, що призводить до скорочення масштабів діяльності, підвищення собівартості виробленої продукції, втрати конкурентних переваг, а отже, послаблення конкурентних позицій переробних підприємств. Звідси впливає необхідність дослідження, перш за все, сучасного стану сировинної бази м'ясопереробних підприємств, причин, які його зумовили, та тенден-

цій зміни на перспективу, для розробки напрямів та шляхів покращення останнього.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Дослідженню проблеми розвитку м'ясопереробної галузі та їх вирішенням займалися П.С. Березівський, О.В. Богданюк, О.І. Драган, А.І. Гончарук, М.В. Зубець, Р.В. Логоша, В.Я. Мельсель-Веселяк, М.Я. Мойса, І.В. Свиноус та багато інших.

Головним завданням м'ясопереробного підкомплексу України є забезпечення внутрішньої потреби держави м'ясом тільки за рахунок власного виробництва: нарощування його обсягів, збільшення експорту та повна відмова від ввезення імпортного м'яса для внутрішніх потреб. Одним з дієвих кроків виходу із кризи є конкурентоспроможний розвиток м'ясопереробного підкомплексу.

П.С. Березівський, переконаний, що м'ясопродуктовий підкомплекс – одна з найважливіших продуктових вертикалей з виробництва і переробки продукції тваринництва і головне функціональне призначення його – забезпечення потреб населення в м'ясі та м'ясних продуктах. Він становить доволі складну виробничо-організаційну структуру,

між окремими елементами якої є тісна взаємозалежність: не можна збільшити споживання м'яса та м'ясопродуктів до раціонального рівня без наявності високопродуктивних м'ясних порід, їх повноцінної годівлі, доведення поголів'я до високо вагових кондицій при знятті з відгодівлі та забезпечення повної переробки живої ваги, а також добре організованої оптової та роздрібної торгівлі [1, с. 118].

Ствердження О.В. Богданюка та І.В. Шовкова вказують на те, що головним завданням м'ясопереробної галузі має бути забезпечення внутрішньої потреби держави високоякісною, доступною за ціною м'ясною продукцією виключно за рахунок власного виробництва. Зменшення виробництва м'яса і м'ясопродуктів є наслідком незадовільного функціонування продуктової вертикалі та непродуманої стратегії розвитку галузі [2, с. 45].

Слушною і є позиція М.В. Зубця про те, що найбільш суттєвішими проблемами тваринництва є значне скорочення поголів'я сільськогосподарських тварин (у 2–8 разів), значне зростання собівартості і зниження рентабельності виробництва продукції тваринництва [3, с. 19].

Р.В. Логоша, зауважує, що основними причинами зниження виробництва м'яса можна визначити такі: відсутність мотивації у виробників м'ясної продукції, невиправдані майбутні очікування цін і доходів від виробництва та реалізації м'ясної продукції, низький рівень державної підтримки й складний процес сертифікації м'ясної продукції при експортній діяльності [4, с. 121].

В.Я. Месель-Веселяк, М.Я. Мойса вважають, що збільшення виробництва вітчизняної м'ясопродукції можливо вирішити за умови співпраці державних структур, аграрних підприємств, особистих селянських і фермерських господарств та переробних підприємств від ефективності функціонування яких залежить діяльність підкомплексу загалом [5, с. 3; 6, с. 18-19].

І.В. Свиноус досліджуючи проблеми конкурентоспроможності українських м'ясопродуктів, зазначає, що «істотне скорочення кількості м'ясопереробних

підприємств та обсягів виробництва супроводжувалося ростом кількості дрібних виробників м'яса і м'ясопродуктів [7, с. 137].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Слід зазначити, що дослідження науковців є ґрунтовними, але нині м'ясопереробна галузь має низку невирішених проблем, пов'язаних з відсутністю державної підтримки, не продуманою стратегією розвитку галузі, зниженням рентабельності виробництва продукції тваринництва тощо.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження сучасного стану і основних тенденцій розвитку м'ясопереробних підприємств Хмельницької області.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналізуючи динаміку виробництва м'яса всіх видів у Хмельницькій області встановлено, що за період 2000-2012 рр. обсяг виробництва продукції знизився, зокрема: м'яса в живій вазі – на 38,4 тис. т або на 32,4% – до рівня 80,3 тис. т; м'яса в забійній вазі – на 20,9 тис. т або на 28,1% – до рівня 53,4 тис. т. Дане явище зумовлено зменшенням обсягу виробництва м'яса як у сільськогосподарських підприємствах, так і в господарствах населення (табл. 1).

Проте, порівняно з 2011 р. ситуація в м'ясній галузі області має тенденцію до покращення. Так, обсяг виробництва м'яса в живій вазі збільшився на 5,4 тис. т або на 7,2%, м'яса в забійній вазі – на 3,9 тис. т або на 7,9%. Це стало можливим внаслідок нарощування обсягу виробництва м'яса в усіх категоріях господарств і, перш за все, у сільськогосподарських підприємствах, в яких обсяг виробництва зріс на 10,1% – щодо м'яса в живій вазі та на 10,5% – щодо м'яса в забійній вазі.

З розрахунку на одну особу Хмельницької області обсяг виробництва м'яса в 2012 р. склав 61,3 кг – у живій вазі та 40,7 кг – у забійній вазі, що становить лише 50,9% від раціональної норми споживання. Порівняно з 2000 р. обсяг виробництва м'яса з розрахунку на одну особу зменшився на 21,9 кг або

Таблиця 1

Динаміка виробництва м'яса всіх видів у Хмельницькій області, тис. т

Показник	Рік					Відхилення, %	
	2000	2005	2010	2011	2012	2012 р. до 2000 р.	2012 р. до 2011 р.
М'ясо в живій вазі	118,7	76,3	73,2	74,9	80,3	-32,4	+7,2
У тому числі: у сільськогосподарських підприємствах	38,3	21,4	23,9	25,8	28,4	-25,8	+10,1
у господарствах населення	80,4	54,9	49,3	49,1	51,9	-35,4	+5,7
М'ясо в забійній вазі	74,3	48,1	48,0	49,5	53,4	-28,1	+7,9
У тому числі: у сільськогосподарських підприємствах	22,9	12,9	16,5	18,1	20,0	-12,7	+10,5
у господарствах населення	51,4	35,2	31,5	31,4	33,4	-35,0	+6,4

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики в Хмельницькій області

Таблиця 2

Динаміка виробництва м'яса всіх видів з розрахунку на одну особу в Хмельницькій області, кг

Показник	Рік					Відхилення, %	
	2000	2005	2010	2011	2012	2012 р. до 2000 р.	2012 р. до 2011 р.
М'ясо в живій вазі	83,2	55,7	55,3	56,9	61,3	-26,4	+7,7
М'ясо в забійній вазі	52,1	35,1	36,3	37,6	40,7	-21,8	+8,4
Рівень забезпеченості населення м'ясом (у забійній вазі), %	65,1	43,9	45,3	47,0	50,9	-14,2 в.п.	+3,9 в.п.

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Хмельницькій області

26,4% – у живій вазі та на 11,3 кг або 21,8% – у забійній вазі. Внаслідок чого рівень забезпеченості населення м'ясом зменшився на 14,2 пункти (табл. 2).

Основними виробниками м'яса в Хмельницькій області є господарства населення. Їх питома вага в структурі загального обсягу виробництва м'яса всіх видів (у забійній вазі) у 2012 р. становить 62,5%, однак має тенденцію до зниження – на 6,6 пункти порівняно з 2000 р., у тому числі на 0,9 пункти – проти 2011 р. (рис. 1).

Рис. 1. Структура обсягу виробництва м'яса всіх видів у Хмельницькій області (2000-2012 рр.)

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Хмельницькій області

Відповідно питома вага сільськогосподарських підприємств у структурі загального обсягу виробництва м'яса за досліджуваний період характеризується тенденцією до зростання: з 30,8% – у 2000 р. до 37,5% – у 2012 р. Що, на нашу думку, є позитивним явищем, оскільки, як свідчить світовий досвід, лише в сільськогосподарських підприємствах є можливість для застосування сучасних високо продуктивних технологій виробництва м'яса.

Виходячи з цього, подальше дослідження сировинної бази м'ясопереробних підприємств Хмельницької області зосереджено на оцінюванні стану розвитку м'ясної галузі в сільськогосподарських підприємствах. Так, як свідчать дані табл. 3, у розрізі основних видів обсяг виробництва м'яса в сільськогосподарських підприємствах за період 2000-2012 рр. має різні тенденції зміни. Зокрема, обсяг виробництва свинини і м'яса птиці зріс відповідно на 3,0 тис. т або на 83,3% та на 8,1 тис. т або в 82 рази і становить 6,6 тис. т і 8,2 тис. т. Обсяг виробництва інших видів м'яса зменшився: яловичини і телятини – на 13,4 тис. т або на 72,0% і склав 5,2 тис. т; баранини – на 0,1 тис. т або на 100%; конини – на 0,5 тис. т або на 100%.

Результати розподілу сільськогосподарських підприємств Хмельницької області за обсягом виробництва м'яса свідчать, що в 135 підприємствах (43,4% від загальної кількості) – I група – середній обсяг виробництва м'яса становить 32,1 т, що на 51,6 т або на 61,7% менше порівняно із середнім значенням по області. У загальному обсязі виробництва м'яса питома вага даної групи сільськогосподарських підприємств становить 16,7% або 4,33 тис. т (табл. 4).

У 103 підприємствах (33,1% від загальної кількості) – II група – середній обсяг виробництва м'яса становить 70,6 т, що на 13,1 т або на 15,7% менше порівняно із середнім значенням по області. У загальному обсязі виробництва м'яса питома вага даної групи сільськогосподарських підприємств становить 27,9% або 7,27 тис. т.

У 73 підприємствах (23,5% від загальної кількості) – III група – середній обсяг виробництва м'яса становить 197,7 т, що на 114,0 т або в 2,4 рази більше порівняно із середнім значенням по області. У загальному обсязі виробництва м'яса питома вага даної групи сільськогосподарських підприємств становить 55,4% або 14,43 тис. т.

Таблиця 3

Динаміка виробництва м'яса за видами в сільськогосподарських підприємствах Хмельницької області, тис. т

Вид продукції	Рік					Відхилення, %	
	2000	2005	2010	2011	2012	2012 р. до 2000 р.	2012 р. до 2011 р.
Яловичина і телятина	18,6	10,1	5,6	5,1	5,2	-72,0	+2,0
Свинина	3,6	2,5	4	5,7	6,6	+83,3	+15,8
Баранина	0,1	0	0	0	0	-100,0	-
М'ясо птиці	0,1	0,1	6,9	7,3	8,2	82,0 р.	+12,3
Конина	0,5	0,2	0	0	0	-100,0	-
М'ясо – разом	22,9	12,9	16,5	18,1	20	-12,7	+10,5

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Хмельницькій області

Таблиця 4

Розподіл сільськогосподарських підприємств Хмельницької області за обсягом виробництва м'яса (2010-2012 рр.)

Показник	Група сільськогосподарських підприємств за обсягом виробництва м'яса, т			Разом по області
	I	II	III	
	до 50	50-100	понад 100	
Кількість сільськогосподарських підприємств	135	103	73	311
Питома вага від загальної кількості, %	43,4	33,1	23,5	100,0
Обсяг виробництва м'яса в групі підприємств, тис. т	4,33	7,27	14,43	26,03
Питома вага в загальнообласній величині, %	16,7	27,9	55,4	100,0
Середній обсяг виробництва м'яса в одному сільськогосподарському підприємстві, т	32,1	70,6	197,7	83,7

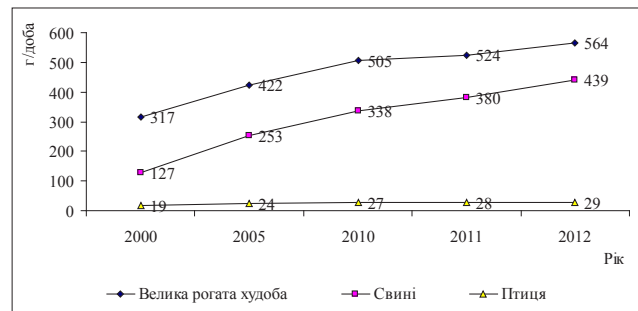
Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Хмельницькій області

Отже, досить потужна сировинна база для м'ясопереробних підприємств Хмельницької області сформована нині лише в 73 сільськогосподарських підприємствах, що становить 23,5% від їх загальної кількості. Щодо інших 238 підприємств (76,5%), то виробництво м'яса в них знаходиться в кризовому стані.

Для з'ясування причин кризових явищ у м'ясній галузі сільськогосподарських підприємств Хмельницької області проводилося дослідження динаміки, складу і структури, а також тенденцій зміни поголів'я тварин та їх продуктивності. Так, як видно з даних табл. 5, поголів'я тварин у сільськогосподарських підприємствах Хмельницької області за період 2000-2012 рр. зменшилося по всіх видах окрім птиці. Зокрема, поголів'я великої рогатої худоби зменшилося на 231,1 тис. гол. або на 73,2% і становить 84,4 тис. гол., поголів'я свиней – на 54,2 тис. гол. або на 37,3% і становить 91,1 тис. гол., поголів'я овець – на 5,7 тис. гол. або на 63,3% і становить 3,3 тис. гол., поголів'я коней – на 22,0 тис. гол. або на 88,0% і становить 3,0 тис. гол.

Щодо поголів'я птиці, то його величина за досліджуваний період характеризується чітко вираженою тенденцією до зростання: якщо в 2000 р. його значення склало 129,9 тис. гол., то в 2005 р. – 245,0 тис. гол., у 2010 р. – 2,6 млн. гол., а в 2012 р. – 7,1 млн. гол. У цілому за даний період поголів'я птиці зросло в 54,6 рази.

За рівнем продуктивності тварин ситуація в м'ясній галузі сільськогосподарських підприємств Хмельницької області краща. Як свідчать дані рис. 2, за період 2000-2012 рр. середньодобовий приріст живої маси у всіх видах тварин має чітко виражену тенденцію до зростання. Зокрема, у великої рогатої худоби середньодобовий приріст живої маси зріс на 247 г або на 77,9% і становить 564 г, у свиней – на 312 г або у 3,5 рази і склав 439 г, у птиці – на 10 г або на 52,6% і становить 29 г.

Рис. 2. Динаміка середньодобового приросту живої маси тварин у сільськогосподарських підприємствах Хмельницької області (2000-2012 рр.)

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Хмельницькій області

Обсяг реалізації м'яса всіх видів сільськогосподарськими підприємствами Хмельницької області за період 2000-2012 рр. зменшився на 18,3 тис. т або на 38,6% і становить 29,1 тис. т (табл. 6).

У розрізі напрямів реалізації обсяг поставки м'яса сільськогосподарськими підприємствами характеризується різними тенденціями зміни. Так, на ринку та населенню в рахунок оплати праці обсяг реалізації м'яса зменшився найбільше: відповідно на 12,6 тис. т або на 78,3% і на 12,0 тис. т або на 97,6% – до рівня 3,5 тис. т і 0,3 тис. т. Переробним підприємствам обсяг реалізації м'яса зменшився на 4,1 тис. т або на 27,1% і становить 11,1 тис. т. Проте за іншими напрямами реалізації, до яких включаються такі: підприємствам торгівлі, санаторіям, дитячим садкам, школам, лікарням, будинкам відпочинку, закритим закладам, комерційним структурам, зарубіжним країнам, включаючи країни СНД тощо, – обсяг реалізації м'яса збільшився на 10,5 тис. т або в 3,8 рази і становить 14,3 тис. т.

Таблиця 5

Динаміка поголів'я тварин у сільськогосподарських підприємствах Хмельницькій області, тис. гол.

Вид худоби та птиці	Рік					Відхилення, %	
	2000	2005	2010	2011	2012	2012 р. до 2000 р.	2012 р. до 2011 р.
Велика рогата худоба	315,5	155,2	81,2	82,2	84,4	-73,2	+2,7
у тому числі корови	98,9	49,7	27,9	28,5	29,1	-70,6	+2,1
Свині	145,3	94,1	94,8	87,8	91,1	-37,3	+3,8
Вівці	9,0	4,4	3,0	4,0	3,3	-63,3	-17,5
Птиця	129,9	245,0	2617,3	4191,7	7093,2	54,6 р.	+69,2
Коні	25,0	11,2	3,8	3,3	3,0	-88,0	-9,1

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Хмельницькій області

Таблиця 6

Динаміка обсягу реалізації м'яса (у живій вазі) сільськогосподарськими підприємствами Хмельницькій області, тис. т

Напрямок реалізації	Рік					Відхилення, %	
	2000	2005	2010	2011	2012	2012 р. до 2000 р.	2012 р. до 2011 р.
Переробним підприємствам	15,2	14,3	10,5	11,2	11,1	-27,1	-0,9
На ринку	16,1	2,9	2,6	2,0	3,5	-78,3	+74,4
Населенню в рахунок оплати праці та пайовикам в рахунок орендної плати	12,3	2,2	0,6	0,6	0,3	-97,6	-49,1
За іншими напрямами	3,8	4,8	15,5	14,9	14,3	3,8 р.	-4,1
Разом	47,4	24,2	29,3	28,6	29,1	-38,6	+1,7

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Хмельницькій області

Результати розподілу сільськогосподарських підприємств Хмельницької області за обсягом реалізації м'яса свідчать, що в 104 підприємствах (33,4% від загальної кількості) – I група – середній обсяг реалізації становить 29,5 т, що на 63,4 т або на 68,3% менше порівняно із середнім значенням по області. У загальному обсязі реалізації м'яса питома вага даної групи сільськогосподарських підприємств становить 10,6% або 3,07 тис. т (табл. 7).

У 137 підприємствах (44,1% від загальної кількості) – II група – середній обсяг реалізації м'яса становить 70,3 т, що на 22,6 т або на 24,3% менше порівняно із середнім значенням по області. У загальному обсязі реалізації м'яса питома вага даної групи сільськогосподарських підприємств становить 33,3% або 9,63 тис. т.

У 70 підприємствах (22,5% від загальної кількості) – III група – середній обсяг реалізації м'яса становить 231,4 т, що на 138,5 т або в 2,5 рази більше порівняно із середнім значенням по області. У загальному обсязі реалізації м'яса питома вага даної групи сільськогосподарських підприємств становить 56,1% або 16,2 тис. т.

Виходячи з чого сформувано висновок, що нині фактично постачальниками м'ясної сировини на переробні підприємства є переважно 70 сільськогосподарських підприємств Хмельницької області, що складає 22,5% від їх загальної кількості.

Дане явище зумовлене рядом причин, однією з основних серед яких є, на нашу думку, недосконалість цінова політика на сировину в переробній галузі. Так, як видно з даних табл. 8, за період 2000-2012 рр. ціна реалізації м'яса на ринку і населенню в рахунок оплати праці зросла найменше порівняно з іншими каналами реалізації: відповідно лише на 8,9 тис. грн./т або в 4,4 рази і на 8,6 тис. грн./т або в 4,7 рази – до рівня 11,5 тис. грн./т і 10,9 тис. грн./т.

Переробним підприємствам м'ясо реалізовувалося за ціною 13,0 тис. грн./т, що на 10,5 тис. грн./т або в

5,2 рази більше проти 2000 р., але на 0,3 тис. грн./т або на 2,5% менше порівняно з середньою за всіма напрямками реалізації ціною.

Щодо ціни реалізації м'яса за іншими напрямами, то вона за даний період зросла найбільше: на 12,0 тис. грн./т або в 7,0 рази – до рівня 14,1 тис. грн./т.

Наслідком зазначених деструктивних процесів у ланцюгу «виробник м'яса – переробне підприємство» стало погіршення забезпеченості останніх м'ясною сировиною. Для кількісного виміру даного явища застосовано наступний алгоритм:

1. Визначено потребу населення Хмельницької області в м'ясі, виходячи з раціональної норми споживання останнього – 80 кг на чол. у рік;

2. Розраховано необхідний (мінімальний для забезпечення потреб населення) обсяг реалізації м'яса (у живій вазі) за формулою:

$$\text{НОМ} = \text{ПМ} \times \text{К}_{\text{сп}}, \quad (1)$$

де НОМ – необхідний обсяг реалізації м'яса (у живій вазі) всіма категоріями господарств Хмельницької області, тис. т;

ПМ – обсяг потреби населення в м'ясі, тис. т;

$\text{К}_{\text{сп}}$ – коефіцієнт співвідношення обсягу виробництва м'яса в живій вазі до обсягу виробництва м'яса в забійній вазі;

3. Обчислено необхідний обсяг реалізації м'яса (у живій вазі) переробним підприємствам Хмельницької області за формулою:

$$\text{НОМ}_{\text{пп}} = \text{НОМ} - \text{ОМІН}_{\text{ст}} - \text{ОМІН}_{\text{гн}}, \quad (2)$$

де $\text{НОМ}_{\text{пп}}$ – необхідний обсяг реалізації м'яса (у живій вазі) переробним підприємствам, тис. т;

НОМ – необхідний обсяг реалізації м'яса (у живій вазі) усіма категоріями господарств області, тис. т;

$\text{ОМІН}_{\text{ст}}$ – обсяг реалізації м'яса (у живій вазі) сільськогосподарськими підприємствами за іншими напрямами реалізації (крім переробним підприємствам), тис. т;

$\text{ОМІН}_{\text{гн}}$ – обсяг реалізації м'яса (у живій вазі) господарствами населення за іншими напрямами реалізації (крім переробним підприємствам), тис. т.

Таблиця 7

Розподіл сільськогосподарських підприємств Хмельницької області за обсягом реалізації м'яса (2010-2012 рр.)

Показник	Група сільськогосподарських підприємств за обсягом реалізації м'яса, т			Разом по області
	I	II	III	
	до 50	50-150	понад 150	
Кількість сільськогосподарських підприємств	104	137	70	311
Питома вага від загальної кількості, %	33,4	44,1	22,5	100,0
Обсяг реалізації м'яса групи сільськогосподарських підприємств, тис. т	3,07	9,63	16,20	28,90
Питома вага в загальнообласній величині, %	10,6	33,3	56,1	100,0
Середній обсяг реалізації м'яса одного сільськогосподарського підприємства, т	29,5	70,3	231,4	92,9

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики в Хмельницькій області

Таблиця 8

Динаміка ціни реалізації м'яса (у живій вазі) сільськогосподарськими підприємствами Хмельницької області за напрямами реалізації, грн./т

Напрямок реалізації	Рік					Відхилення, %	
	2000	2005	2010	2011	2012	2012 р. до 2000 р.	2012 р. до 2011 р.
Переробним підприємствам	2517,8	6972,8	11540,1	12430,5	12987,8	5,2 р.	+4,5
На ринку	2642,1	6427,2	10427,2	11162,4	11530,6	4,4 р.	+3,3
Населенню в рахунок оплати праці та пайовикам в рахунок орендної плати	2316,4	6351,8	9725,5	10641,7	10932,4	4,7 р.	+2,7
За іншими напрямами	2017,5	6670,2	12142,5	13516,2	14059,8	7,0 р.	+4,0
У середньому	2467,7	6790,9	11722,9	12870,5	13317,7	5,4 р.	+3,5

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Хмельницькій області

Таблиця 9

Рівень забезпеченості м'ясною сировиною переробних підприємств Хмельницької області

Показник	Рік					Відхилення, %	
	2000	2005	2010	2011	2012	2012 р. до 2000 р.	2012 р. до 2011 р.
Потреба населення в м'ясі, тис. т	114,1	109,6	105,9	105,4	104,9	-8,1	-0,5
Необхідний обсяг реалізації м'яса (у живій вазі), тис. т	182,3	173,9	161,5	159,4	157,7	-13,5	-1,1
Необхідний обсяг реалізації м'яса (у живій вазі) переробним підприємствам, тис. т	85,8	124,4	102,0	95,8	88,9	+3,7	-7,1
Фактичний обсяг реалізації м'яса (у живій вазі) переробним підприємствам, тис. т	31,3	29,6	19,1	14,1	12,3	-60,8	-12,8
У тому числі: сільськогосподарськими підприємствами	15,2	14,3	10,5	11,2	11,1	-27,1	-0,9
господарствами населення	16,1	15,3	8,6	2,9	1,2	-92,5	-58,6
Рівень забезпеченості переробних підприємств м'ясом (у живій вазі), %	36,4	23,8	18,8	14,7	13,8	-22,7 в.п.	-0,9 в.п.
У тому числі: із сільськогосподарських підприємств	17,7	11,5	10,3	11,6	12,4	-5,2 в.п.	+0,8 в.п.
із господарств населення	18,7	12,3	8,5	3,1	1,4	-17,3 в.п.	-1,7 в.п.

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Хмельницькій області

4. Визначено фактичний обсяг реалізації м'яса (у живій вазі) переробним підприємствам за формулою:

$$\text{ФОМ}_{\text{факт}} = \text{ФОМ}_{\text{ст}} + \text{ФОМ}_{\text{гн}}, \quad (3)$$

де $\text{ФОМ}_{\text{факт}}$ – фактичний обсяг реалізації м'яса (у живій вазі) переробним підприємствам, тис. т;

$\text{ФОМ}_{\text{ст}}$ – фактичний обсяг реалізації м'яса (у живій вазі) сільськогосподарськими підприємствами, тис. т;

$\text{ФОМ}_{\text{гн}}$ – фактичний обсяг реалізації м'яса (у живій вазі) господарствами населення, тис. т;

5. Розраховано рівень забезпеченості переробних підприємств м'ясом (у живій вазі) за формулою:

$$\text{РЗМ}_{\text{факт}} = (\text{ФОМ}_{\text{факт}} \div \text{НОМ}_{\text{факт}}) \times 100\%. \quad (4)$$

Отримані результати наведено в табл. 9.

З даних табл. 9 видно, що в 2012 р. обсяг потреби населення Хмельницької області в м'ясі склав 104,9 тис. т або на 8,1% менший проти 2000 р. внаслідок відповідного зменшення чисельності населення. Необхідний обсяг реалізації м'яса (у живій вазі) усіма категоріями господарств області становить 157,7 тис. т, у тому числі переробним підприємствам – 88,9 тис. т. При цьому останній порівняно з 2000 р. зріс на 3,1 тис. т або на 3,7% за рахунок перевищення темпів зниження фактичного обсягу реалізації м'яса (у живій вазі) усіма категоріями господарств за іншими напрямками (крім переробним підприємствам) над темпами зниження загального необхідного обсягу реалізації м'яса.

Фактичний обсяг реалізації м'яса (у живій вазі) переробним підприємствам за досліджуваний період зменшився на 19,0 тис. т або на 60,8% і становить 12,3 тис. т. У тому числі сільськогосподарськими підприємствами – зменшився на 4,1 тис. т або на 27,1% і склав 11,1 тис. т, що становить 90,2% загального обсягу реалізації м'яса переробним підприємствам.

Як наслідок, рівень забезпеченості переробних підприємств м'ясною сировиною (у живій вазі) у 2012 р. склав лише 13,8%, у тому числі за рахунок продукції із сільськогосподарських підприємств – 12,4%, із господарств населення – 1,4%. Порівняно з 2000 р. рівень забезпеченості зменшився на 22,7 пункти, у тому числі проти 2011 р. – на

0,9 пункти, що відповідно впливає на ресурсну позицію та конкурентний статус м'ясопереробних підприємств.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, зниження обсягу виробництва м'яса як у сільськогосподарських підприємствах, так і в господарствах населення загострило проблему поставки м'ясної сировини на переробні підприємства, внаслідок чого рівень завантаженості виробничих потужностей останніх досягнув критичної межі, що негативно відображається на забезпеченні потреб населення в даній продукції згідно встановлених вимог.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Березівський П.С. Організація, прогнозування та планування АПК: навч. посіб. / П.С. Березівський. – [2-ге вид.]. – Л.: Магнолія Плюс, Видавець СГД ФО В. М. Піча, 2006. – 443 с.
2. Основні напрями розвитку м'ясопродуктового підкомплексу / О.В. Богданюк, І.В. Шовкова // Економіка АПК. – 2012. – № 5. – С. 44-47.
3. Стратегія розвитку м'ясного скотарства в Україні в контексті національної продовольчої безпеки / М.В. Зубець, І.В. Гузев. – Укр. акад. аграр. наук, Ін-т розведення і генетики тварин. – К.: Аграрна наука, 2005. – 176 с.
4. Логоша Р.В. Аналіз сучасного стану експорту м'ясної продукції / Р.В. Логоша // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 120-124.
5. Месель-Веселяк В.Я. Методичні рекомендації щодо формування регіональних виробництв у м'ясопродуктовому підкомплексі / В.Я. Месель-Веселяк, О.В. Мазуренко. – К.: ННЦ ІАЕ, 2006. – 71 с.
6. Мойса М.Я. Напрями збільшення виробництва тваринницької продукції / М.Я. Мойса, Н.М. Бурдейна // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 18-22.
7. Свиноус І.В. Щодо проблеми конкурентоспроможності українських м'ясопродуктів / І.В. Свиноус // Економіка управління АПК: зб. наук. праць. – Біла Церква. – 2010. – Вип. 4 (81). – С. 136-141.
8. Статистичний збірник «Сільське господарство Хмельницької області за 2012 рік» / За ред. Л.О. Хамської. – Хмельницький, 2013. – 272 с.
9. Туріца Н.А. Стратегічні напрями виходу з кризи підприємств м'ясопереробної галузі / Н.А. Туріца, В.О. Кравченко // Вісник соціально-економічних досліджень: збірник наукових праць. – Одеса: ОДЕУ, 2008 р. – Вип. № 30. – С. 209-215.